

TOMASZ P. TERLIKOWSKI, *Edmund Bojanowski – święty na nasze czasy*, Warszawa: Instytut Wydawniczy Pax 2015, ss. 240.

Edmund Bojanowski był jedną z czołowych postaci polskiej historii XIX w., a więc doby rozbiorów. Na jedno życie tego niezwykle człowieka nałożyło się „wiele wcieleń”, takich jak działacz społeczny, troskliwy pedagog, aktywny patriota czy wreszcie błogosławiony Kościoła katolickiego i założyciel zgromadzenia zakonnego.

Urodził się 14 XI 1814 r. w Grabonogu jako syn Walentego i Teresy z Umińskich. Otrzymał staranne wychowanie pielęgnujące tradycje patriotyczne oraz religijne. Dodatkowo na jego postawę wpłynęło także uzdrowienie z ciężkiej choroby, jakiego doznał w dzieciństwie. Rodzice zadbali o zapewnienie synowi gruntownego wykształcenia, w ramach którego studiował filozofię, zajmował się literaturą i podejmował próby dostania się do seminarium duchownego. Początek jego właściwej działalności, dzięki której na stałe zapisał się na kartach historii, przypada na połowę XIX w. Bojanowski postanowił się zająć działalnością na rzecz polskiego społeczeństwa, w szczególności sposób podjął się pracy wśród ludności zamieszkałej na wsi. To ona najbardziej potrzebowała pomocy w takich dziedzinach, jak charytatywność, opieka zdrowotna, edukacja i kultura. Przełomowym krokiem na tej drodze było otwarcie w 1850 r. pierwszej ochronki wiejskiej, mającej pełnić opiekę nad dziećmi i młodzieżą. Aby te ochronki móc prowadzić, Bojanowski jako osoba świecka, co należy podkreślić, założył zgromadzenie żeńskie, które jest znane jako Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Najświętszej Maryi Panny. Poza zgromadzeniem zakonnym i systemem ochronek ważną spuścizną tego człowieka stały się również jego koncepcje wychowawcze i modele pedagogiczne. Edmund Bojanowski zmarł 7 VIII 1871 r. w Górcie Duchownej. 13 VI 1999 r. w Warszawie papież Jan Paweł II dokonał jego beatyfikacji. Założyciel służebniczek był szczególnym przykładem wiary, patriotyzmu i troski o życie społeczne. Jak widać, te cechy mogą łączyć się i wzajemnie przenikać, nie kolidując ze sobą, a wręcz się łącząc. Pomimo tak barwnego życiorysu i wniesienia niebagatelnego wkładu w rozwój społeczny, niestety, Bojanowski nie jest szerzej znany.

Tomasz P. Terlikowski postanowił przybliżyć osobę tego katolickiego błogosławionego polskiemu czytelnikowi i wydał biografię tego dziewiętnastowiecznego Polaka. Autor jest znanym dziennikarzem, publicystą i działaczem katolickim. W 2003 r. uzyskał doktorat z filozofii na Uniwersytecie Kardynała

Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Jego dorobek naukowy obejmuje wiele publikacji książkowych oraz niezliczoną ilość artykułów i felietonów wydawanych między innymi w takich periodykach, jak „Rzeczpospolita”, „Newsweek”, „Wprost”, „Gość Niedzielny”, „Tygodnik Powszechny” czy „Frona”. Prowadzi także programy w radiu i telewizji. Zakres jego zainteresowań to przede wszystkim kwestie moralne, filozoficzne, religijne i historyczne. Omawiana książka zatem wpisuje się tematycznie w twórczość i działalność tego publicyisty.

Jest to praca monograficzna. O jej walorach świadczy liczba pozycji bibliograficznych cytowanych w przypisach, co jednak nie zostało ujęte w przygotowanej oddzielnie bibliografii, przez co czytelnik nie może stwierdzić jej komplementarnego ujęcia i szerokiego spojrzenia na zagadnienie. Treści zawarte w pracy zostały podzielona na dziesięć rozdziałów, które prócz numeracji posiadają objaśniające ich zawartość podtytuły. Taki układ książki czyni ją przejrzystą i klarowną w odbiorze. Jednocześnie pozostaje ona zwarta treściowo i komplementarna, co pozwala na swobodne przechodzenie z rozdziału do rozdziału.

Pierwszy rozdział, zatytułowany *Korzenie*, przedstawia sytuację społeczno-polityczną ziem polskich w czasie, gdy na świat przyszedł Edmund Bojanowski, proces jego wychowania i pierwszy okres życia, aż do wybuchu powstania listopadowego. Następny, *Zerwania*, mówi o młodzieńczych latach głównego bohatera, studiach i nauce, próbach dostania się do seminarium duchownego i o legnięciu w gruzach jego planów życiowych za sprawą zapadnięcia na gruźlicę. W kolejnym, *Po pierwsze edukacja*, Autor pokazuje działalność po powrocie do rodzinnych stron, różnorodne inicjatywy patriotyczno-społeczne i działalność etnograficzno-folklorystyczną. Treść rozdziału IV, *Opiekun sierot*, prezentuje zaangażowanie się Bojanowskiego po epidemiach cholery w opiekę nad sierotami i chorymi, narodziny ochronek wiejskich i próby współpracy z siostrami zakonnymi w tych dziełach miłosierdzia. Kolejny, *Pierwsze ochroniarki*, przedstawia genezę powstania Zgromadzenia Sióstr Służebniczek, proces krystalizacji tej idei oraz pierwsze przezwyciężane trudności. W rozdziale *Narodziny Zgromadzenia* Autor kontynuuje temat ochroniarek, które już formalnie przeistaczają się w zgromadzenie w pełnym tego słowa znaczeniu dzięki wstępnej akceptacji Kościoła, ale tłumaczy też problemy wynikające z braku środków finansowych i oporu niektórych kręgów kościelnych. *Ubóstwo i zaufanie* poświęcone jest organizowaniu przez Bojanowskiego całego systemu i podstaw funkcjonowania sieci ochronek wiejskich i pracy posługujących tam sióstr. W kolejnej części pracy, *Kryzys*, Terlikowski mówi o dalszym

rozwoju ochronek i zgromadzenia i o pierwszych sytuacjach kryzysowych, takich jak recepcja sióstr na terenie Galicji i konflikt założyciela z siostrą Matyldą Jasińską. Rozdział IX, *Wyzwania i błogosławieństwo*, pokazuje heroiczną pracę sióstr służebniczek w czasie epidemii cholery oraz stopniowe zakorzenianie się nowego zgromadzenia w Kościele i jego rozszerzanie się, między innymi na tereny Anglii. Pracę kończy rozdział *Testament świętego*, w którym ma miejsce ukazanie ostatnich lat życia tego polskiego błogosławionego, jego niezrealizowane marzenia o kapłaństwie i śmierć.

Praca stanowi bardzo cenną biografię błogosławionego. Jej przedstawienie w kategoriach wydarzeń społeczno-politycznych XIX w. nadaje opracowaniu możliwe ujęcie życia błogosławionego w szerszym kontekście. Z pewnością styl i język Autora ułatwiają odbiór dzieła. Ponadto książka jest ubogacona tekstami źródłowymi, które przybliżają nam język bohatera. Pod względem przekazywanych informacji i zakresu tematu publikacja pozostaje zasadniczo bez zarzutu. Czytelnik oprócz faktów z życia głównego bohatera odnajdzie tu również informacje o działalności prowadzonych przez Bojanowskiego ochronek i założonego przez niego zgromadzenia żeńskiego. Pozwala to na szersze spojrzenie na omawianą postać, a *de facto* próby rozdzielenia tych treści są niemożliwe.

Po wymienieniu pozytywnych cech tej monografii rzeczą konieczną staje się uwzględnienie jej stron negatywnych. Podstawową wadą publikacji jest jej hagiograficzność. Edmund Bojanowski był postacią jak najbardziej pozytywną, i to pod kątem dwóch ujęć historycznych – od strony dziejów Polski i od strony Kościoła katolickiego. Tłumaczy to dodatnią ocenę tej osoby przez Autora i nakreślanie faktów w duchu katolicyzmu. Jednak takie ujęcie zaprezentowane w książce może się wydawać nieco ociężałe dla odbiorców nieuczestniczących aktywnie w życiu Kościoła lokalnego (a trzeba przyznać, że ta grupa stanowi przytłaczającą część naszego społeczeństwa), nie mówiąc już o czytelnikach, których taka tematyka może żywo interesować pomimo braku w ich życiu czynnika religijnego. Właśnie wspomniane wcześniej fachowość i kompatybilność pracy przemawiają za tym, iż książka ta jest skierowana do szerokiego grona odbiorców, a zatem nie można go zbyt mocno ograniczać. Wprawdzie fragment tytułu „święty na nasze czasy” wskazuje w pewnym stopniu na odcień, w jakim ta postać jest przedstawiona, i to jest pewne usprawiedliwienie na przedstawione zarzuty.

Reasumując – praca Tomasza Terlikowskiego ma charakter naukowy i badawczy względem opisywanej postaci, a nie jest lekturą z rodzaju dawnych żywotów świętych, mających bardziej budować wiarę niż służyć przedstawieniu obiektywnych faktów. W obliczu przytoczonych tu argumentów za i prze-

ciw monografia ta ma pozycją dobrą i godną zainteresowania przez polskiego czytelnika. Jest to praca rzeczowa i, co chyba najważniejsze, bardzo ciekawa, tym bardziej warta polecenia, że przedstawia ona postać szerzej nieznaną, a wplatającą się w polską historię. Publikacja ta stanowi ważny krok ku zrozumieniu i poznaniu postaci błogosławionego Edmunda Bojanowskiego oraz wielkiego dzieła, jakiego dokonał on dla Polski i Kościoła.

Przemysław Cegłowski

GRZEGORZ KAMIL SZCZECINA, *Aktualność przestania moralnego bł. ks. Jerzego Popiełuszki w perspektywie przemian społecznych w Polsce po 1989 roku*, Nowy Sącz 2015, ss. 141.

Sylwetka bł. ks. Jerzego Popiełuszki od wielu lat budzi niegasnące zainteresowanie. Jego kult rozwijał się już od momentu śmierci i od tamtej pory pozostaje żywy wśród wielu Polaków, i nie tylko. Beatyfikacja, która odbyła się w 2010 r., stała się kolejną inspiracją do pochylania się nad życiem i nauczaniem bł. ks. Jerzego. Ten polski kapłan-męczennik czasów PRL-u doczekał się wielu opracowań zarówno naukowych, jak i popularyzatorskich. Liczne publikacje próbują ukazywać go bądź to w całościowym ujęciu, bądź to w wybranych aspektach.

W nurt tego piśmiennictwa wpisuje się omawiana książka Grzegorza Kamila Szczeciny. Publikacja ta powstała na bazie pracy magisterskiej z teologii moralnej, napisanej pod kierunkiem ks. dra hab. Tadeusza Zadykowicza. Autor ukończył Wydział Teologii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, a obecnie jest doktorantem w Instytucie Historii i Patrologii KUL. Osoba ks. Jerzego Popiełuszki jest przedmiotem jego zainteresowań osobistych oraz naukowych, czego wyrazem jest dysertacja naukowa poświęcona przesłaniu moralnemu, zawartemu w jego homiliach, a także podejmowane dalsze badania nad sylwetką tego kapłana-męczennika.

Książkę otwiera słowo bpa Kazimierza Ryczana oraz dwa wprowadzenia autorstwa o. Kamila M. Ryszarda Kraciuka, prowincjała Zgromadzenia Braci Poczycieli z Getsemani w Polsce oraz ks. dra hab. Tadeusza Zadykowicza